

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Iztok Kurinčič

**Primerjava organiziranega kriminala v Italiji in na Japonskem – na primeru
Cosa Nostre in jakuz**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Iztok Kurinčič

Mentor: red. prof. dr. Bogomil Ferfila

Somentorica: doc. dr. Maja Garb

**Primerjava organiziranega kriminala v Italiji in na Japonskem – na primeru
Cosa Nostre in jakuz**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Primerjava organiziranega kriminala v Italiji in na Japonskem – na primeru Cosa Nostre in jakuz

Skupine organiziranega kriminala so prisotne vsepo svetu. Osnovni namen njihovega obstoja je pridobivanje nezakonitih finančnih koristi za organizacijo in njihove člane. Za zagotavljanje kontinuitete poslovanja se izvaja sistemska korupcija na vseh državnih ravneh. Do sedaj ni še nobeni državi uspelo učinkovito zatreti tega pojava in zelo verjetno to tudi nikoli ne bo mogoče.

V diplomskem delu sem analiziral podobnosti in razlike med delovanjem organiziranega kriminala na primeru Cosa Nostre v Italiji in jakuz na Japonskem predvsem zaradi velike geografske oddaljenosti in pomembnih razlik v družbeno-politični ureditvi. Ugotovil sem, da imata obe skupini podobna temeljna pravila, ki urejajo notranje delovanje. Podobnost med obema skupinama je tudi pri sprejemu v članstvo in v nadzoru nad teritorijem organizacije. Italijanska mafija in jakuze imata podobno tendenco vplivanja na politiko držav tako na lokalni kot državni ravni, glavna instrumenta pa sta korupcija in klientelizem. Organizaciji pa se razlikujeta predvsem pri odnosu do državne represije, saj jakuze skušajo vsaj navidezno delovati znotraj zakonskih meja, medtem ko je delovanje Cosa Nostre večinoma nezakonito.

Ključne besede: organiziran kriminal, Cosa Nostra, jakuze, Italija, Japonska.

Comparison of organised crime in Italy and in Japan – case study of Cosa Nostra and Yakuza

Organised crime groups are present all over the world. The primary purpose of their existence is to obtain illegal financial benefits for the organization and their members. Systemic corruption at all levels of state is performed to ensure continuity of operations. So far, no state succeeded in effectively suppressing this phenomenon, and it is highly probable that it never will be.

In the thesis I analysed the similarities and differences between the operation of organized crime in the case of Cosa Nostra in Italy and Yakuza in Japan, mainly due to the large geographical distances and significant differences in socio-political organization. I found that both have similar basic rules governing the internal functioning. The similarities between the two groups is in the admission to membership and control of the organization's territory. Italian mafia and Yakuza have a similar tendency to influence the policy on both the local and national level, the main instruments are the corruption and clientelism. Organizations are distinguished mainly by their relation to the state repression, as Yakuza try, at least on the surface, to operate within legal limits, while the operations of the Cosa Nostra are prevalently illegal.

Key words: organised crime, Cosa Nostra, Yakuza, Italy, Japan.

Kazalo

1	Uvod	6
1.1	Namen in raziskovalni cilji diplomskega dela	7
1.2	Hipoteze	7
1.3	Metode raziskovanja.....	8
1.4	Struktura diplomskega dela.....	8
2	Organiziran kriminal.....	9
2.1	Definicija organiziranega kriminala	9
2.2	Italijanska Cosa Nostra.....	19
2.2.1	Zgodovina.....	19
2.2.2	Organizacijska struktura.....	24
2.2.3	Pridobivanje članstva	26
2.2.4	Pobiranje davkov (PIZZO)	27
2.2.5	Razmerje z državo.....	29
2.3	Japonske jakuze	31
2.3.1	Zgodovina.....	31
2.3.2	Organizacijska struktura.....	36
2.3.3	Pridobivanje članstva	39
2.3.4	Razmerje z državo.....	40
3	Ključne razlike in podobnosti	43
4	Zaključek	47
5	Literatura.....	50

Kazalo grafov

Graf 2.1: Mednarodno delovanje skupin organiziranega kriminala..... 16

Graf 2.2: Prodor organiziranega kriminala v legitimno gospodarstvo..... 17

Kazalo tabel

Tabela 2.1: Skupno število skesancev v Italiji v obdobju 1992–1997..... 23

Tabela 2.2: Hierarhična struktura ikka/družine..... 37

Kazalo slik

Slika 2.1: Porazdelitev primerov izsiljevanja po italijanskih regijah (2000–2005), predstavljen je podatek na 10.000 prebivalcev..... 27

1 Uvod

Organiziran kriminal je specifična oblika mednarodno-organiziranega delovanja s ciljem pridobivanja finančnih sredstev primarno z nezakonitimi in nasilnimi metodami, zato je prisoten povsod, kjer je v obtoku veliko finančnih sredstev in kjer je možnost odkritja kriminalnih dejavnosti proporcionalno nizka proti pričakovanim denarnim pridobitvam. Nezakonito pridobljena finančna sredstva se nato operejo skozi številne zakonite dejavnosti podjetij v lasti organiziranega kriminala. Delovanje skupin organiziranega kriminala je tako prepredeno s celotno družbo na vseh ravneh: od lokalnih trgovcev do ljudi na najvišjih političnih položajih. V njihovih nezakonitih poslih se pretakajo nepredstavljljive količine denarja. Organiziran kriminal predstavlja velik družbeno-politični problem.

Z zmanjšanjem pomena državnih meja in svetovno globalizacijo se je dejavnost organiziranega kriminala geografsko razširila, okrepilo se je tudi mednarodno sodelovanje različnih skupin organiziranega kriminala, kar je privedlo do povečanja obsega poslovanja kot tudi vpliva na ekonomijo posameznih držav, v katerih te organizacije poslujejo. Pomembno vlogo pri zagotavljanju nemotenega poslovanja pa predstavlja predvsem korupcija državnih uslužbencev in politikov, ki predstavlja eno od ključnih orodij skupin organiziranega kriminala.

Italijanska Cosa Nostra in japonske jakuze sta tipična predstavnika takšnih skupin organiziranega kriminala, ki so s svojo organizacijo in poslovanjem uspele preživeti že stoletja in se nenehno razvijajo in prilagajajo spreminjajočim se politično-ekonomskim razmeram v svetu.

Zaradi velike geografske oddaljenosti med obema organizacijama, pomembnih razlik v družbeno-politični ureditvi in drugačni kulturi sem se odločil v diplomskem delu primerjati podobnosti in razlike med delovanjem organiziranega kriminala na jugu Italije in na Japonskem.

1.1 Namen in raziskovalni cilji diplomskega dela

Namen diplomskega dela je opisati glavne značilnosti dveh skupin organiziranega kriminala, jakuz na Japonskem in Cosa Nostre v Italiji, in na izbranih dejavnikih prikazati vpliv delovanja obeh organizacij na celoten družbeni, ekonomski in politični sistem. Temeljni cilj je predstaviti zgodovinski razvoj, način njunega delovanja in organiziranost, ter potrditi oziroma ovreči zastavljeni hipotezi o podobnostih in razlikah med tema dvema organizacijama.

1.2 Hipoteze

V diplomskem delu bom presojal naslednji raziskovalni hipotezi:

H1: Jakuze in Cosa Nostra imajo primerljiv način delovanja in rekrutacije članov.

Hipotezo bom obravnaval skozi več poglavij. V začetnih poglavjih bom opisal organizacijsko strukturo Cosa Nostre v Italiji in jakuz na Japonskem (poglavji 2.2.2 in 2.3.2) ter podrobno opisal pridobivanje članstva (poglavji 2.2.3 in 2.3.3). V tretjem poglavju bom z zbranimi podatki primerjal način delovanja obeh organizacij, kot tudi rekrutacijo članov.

H2: Jakuze in Cosa Nostra imajo različen odnos do državne represije.

Tudi drugo hipotezo bom obravnaval skozi več poglavji. V začetku bom zaradi boljšega razumevanja specifičnosti odnosa do države opisal zgodovinski razvoj Cosa Nostre v Italiji in jakuze na Japonskem (poglavji 2.2.1 in 2.3.1), nato pa predstavil njuno razmerje do države, kot tudi odnos države do obeh organizacij (poglavji 2.2.5 in 2.3.4). V tretjem poglavju bom opravil primerjavo odnosa obeh organizacij do države, predvsem skozi perspektivo državne represije.

1.3 Metode raziskovanja

Metode, ki so uporabljene v tem diplomskem delu, so: opisna metoda za opisovanje splošnih karakteristik obeh organizacij, poglobljeno proučevanje teoretičnih del strokovne literature (tako tuje kot domače, znanstvenih doktoratov, člankov, spletnih virov) in primerjalna analiza sekundarnih virov. V nadaljevanju sledijo sinteza in analiziranje pridobljenih informacij ter interpretacija le-teh in zaključno dokazovanje veljavnosti zastavljenih hipotez diplomskega dela.

1.4 Struktura diplomskega dela

Diplomsko delo je razdeljeno na več sklopov. Na začetku dela so predstavljeni cilji, metodologija in raziskovalni hipotezi. Sledi opredelitev definicij proučevanih pojavov, nato sledi predstavitev zgodovinskega razvoja ter ključnih značilnosti obeh organizacij in njun vpliv na državo. V analitičnem delu analiziram pridobljene podatke. V zaključku povzamem rezultate diplomskega dela in jih ovrednotim z zornega kota raziskovalnih hipotez.

2 Organiziran kriminal

2.1 Definicija organiziranega kriminala

Organiziran kriminal je kompleksen in večplasten družbeno-politični pojav. Znanstvena razprava glede opredelitve pojma organiziran kriminal še ni povsem zaključena in enotna mednarodno veljavna definicija še ni oblikovana. Zgodovinsko gledano imajo najdaljše pravne izkušnje v boju z organiziranim kriminalom prav Italijani, ki so prvi definirali pojem organiziran kriminal že leta 1930 (Dobovšek 2012, 30–31). Pravne definicije organizirane kriminalitete so vedno nepopolne, saj so definicije zastavljene bodisi preširoko (vključujejo tudi terorizem in gospodarsko kriminaliteto) ali preozko. Zato se organizirana kriminaliteta točneje definira deskriptivno z njenimi specifičnimi lastnostmi. Nekatero od ključnih značilnosti, ki so skupne vsaki definiciji organiziranega kriminala, so:

- načrtno, nezakonito in organizirano delovanje skupine oseb s ciljem finančne koristi ali pridobivanja moči,
- uporaba nasilja in ustrahovanja,
- hierarhična organizacijska struktura in določene funkcije članov organizacije,
- koruptivno vplivanje na javne uslužbenke, politike in gospodarstvenike,
- teritorialni princip delovanja (delovanje je lahko lokalno, nacionalno ali internacionalno),
- prelivanje nezakonitih dobičkov v zakonite dejavnosti (Dobovšek 2012, Labović 2011).

Nekateri avtorji raje uporabljajo izraza *podjetniški kriminal* ali *projektni kriminal* (Levi v Hill, 2003, 7), saj nekateri tipi kriminala tudi zahtevajo zelo visoko stopnjo organiziranosti, vendar ne ustrezajo vsem kriterijem definicije organiziran kriminal (na primer zapleten rop banke ali koordiniran spletni napad več igralcev na določeno institucijo). Drugi avtorji uporabljajo termin *kriminaliteta, ki se organizira*.¹ V splošni rabi vseeno prevladujeta izraza organiziran kriminal oziroma organizirana kriminaliteta.

Organiziran kriminal je zelo star pojav, ki se je najprej manifestiral v obliki organiziranega razbojništva na kopnem in morju. Že v sumerskih zakonikih so pisne omembe o boju proti razbojnikom, v rimskem imperiju pa se je razbojnike (*latrones*) prvič obravnavalo kot tekmece in nasprotnike imperija. Na morju se je piratstvo izkoreninilo v drugi polovici 18. stoletja, cestno razbojništvo pa je postalo nedonosno z razvojem bančništva.

Za skupine, ki razvojno pripadajo »kriminalni tradiciji« (Cosa Nostra, Camorra ...), je značilno, da sledijo dalj časa obstoječi tradiciji vodenja, včlanjevanja in poslovanja, imajo svojo subkulturo s pravili, običaji in obredi ter se na svojem območju pojavljajo kot alternativa državni oblasti. Za člane takšnih skupin je kriminal poklic ali poslovna dejavnost. Subkultura ima pogosto tudi svoj besednjak (argo). Skupine kriminalne tradicije so tesno povezane s krajem, od koder izvirajo (Šelih in Filipčič 2015, 347–348). Leta 2000 so Združeni narodi sprejeli *Konvencijo Združenih narodov proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu* (Združeni narodi 2000), poznano tudi kot Palermska konvencija, ki jo je Slovenija ratificirala leta 2004 (Zakon o ratifikaciji Konvencije Združenih narodov proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu 2004).

Konvencija definira organizirano kriminal kot: »*Organizirana kriminalna skupina je strukturirana skupina treh ali več oseb, ki v daljšem časovnem obdobju usklajeno deluje z namenom storitve enega ali več hudih kaznivih dejanj po tej Konvenciji, z namenom, da bi neposredno ali posredno pridobila finančno ali drugo premoženjsko korist.*«

¹ Angl. *organizing crime*.

Po Konvenciji je strukturirana skupina takšna, ki ni zbrana naključno za izvršitev določenega kaznivega dejanja; hierarhija, trajno članstvo in formalno določene vloge znotraj skupine pa niso nujen pogoj za obstoj strukturirane skupine. Huda kazniva dejanja pa so tista dejanja, za katera je zagrožena kazen vsaj 4 let zapora.

Države podpisnice Konvencije morajo izbrati enega od dveh predlaganih načinov za inkriminiranje organizirane kriminalitete:

1. naklep kaznivega dejanja po Konvenciji z eno ali več osebami,
2. zavestno članstvo v organizirani kriminalni skupini.

Združeni narodi v študiji, objavljeni leta 2002, izpostavljajo naslednjih 10 značilnosti organiziranega kriminala:

1. struktura skupine,
2. velikost,
3. nasilje,
4. etnična in socialna pripadnost,
5. specializirana dejavnost,
6. mednarodno delovanje,
7. korupcija,
8. politični vpliv,
9. prehajanje med zakonitimi in nezakonitimi dejavnostmi,
10. sodelovanje z drugimi kriminalnimi skupinami (United Nations Office on Drugs and Crime 2002).

Pogosto je tudi uporabljena definicija ameriškega zveznega preiskovalnega urada (FBI), ki pravi, da je organiziran kriminal vsaka skupina z neko obliko formalizirane strukture, katere glavna naloga je pridobivanje denarja z ilegalnimi aktivnostmi, pri čemer skupine vzdržujejo svoj položaj z uporabo sile in grožnje, korupcijo javnih uslužbencev, izsiljevanjem in imajo vpliv na pomembne ljudi na posameznem območju ali državi (Organized Crime presentation v Dobovšek 2012, 15).

Miodrag Labović pa organiziran kriminal ločuje v štiri poglavitne skupine: skupinski organiziran kriminal (najosnovnejši tip organiziranega kriminala, kot je definiran v Konvenciji Združenih narodov), organiziran kriminal mafijskega tipa (tradicionalne in družinske povezave, medsebojna solidarnost, povezave s politiko, zakon molčečnosti, močna naklonjenost nasilju ...), mrežni organiziran kriminal (bolj horizontalna hierarhija, šibka disciplina in ohlapen slog koordinacije, bolj fleksibilne skupine, nasilje zanj ni značilno, ta tip je najbolj razširjen v 21. stoletju) ter institucionalni (politični) organiziran kriminal, za katerega so značilni korupcija in zloraba institucionalne hierarhije, visoka stopnja prikritosti, subtilno delovanje in zelo nizka stopnja nagnjenosti k nasilju (Labović 2011).

Po Dobovšku so skupne značilnosti v različnih definicijah organiziranega kriminala naslednje:

- moč,
- dobiček,
- načrtovanje,
- načrtovan kriminal,
- strukturna organiziranost,
- samoohranjevanje,
- uspeh,
- dostop do dobrin s kriminalom,
- trajajoča dejavnost,
- tajnost dela,
- kontrola,
- korupcija,
- zapletenost odkrivanja,
- prizadevanje za imunost,
- zastraševanje,
- neimpulzivnost (Dobovšek 1997, 46–47).

Mafijo kot klasično obliko organiziranega kriminala Dobovšek definira kot:

- tradicionalno združenje,
- izgradnja sistema konspiracije nasproti organom kazenskega pregona z uporabo groženj in fizične sile,
- omogočanje čim večjega dobička,
- obramba svoje oblasti in pozicij,
- pripravljenost uporabe fizične sile,
- poslušnost članov skupine,
- vpliv na politiko in gospodarstvo.

Vplivanje na politiko se izvaja tako na lokalni kot na državni ravni predvsem preko instrumenta korupcije in klientelizma (Dobovšek 2012, 28–29).

Slovenska policija in Europol za definicijo združb organiziranega kriminala uporabljata definicijo Sveta Evropske unije iz leta 1997, ki uporablja stalne in spremenljive kriterije.

Stalni kriteriji so:

- združenje vsaj treh oseb, ki delujejo v daljšem ali časovno nedoločenem obdobju,
- izvršujejo uradno pregonljiva kazniva dejanja in
- pridobivajo premoženjsko korist ali družbeno moč.

Spremenljivi kriteriji definicije pa so:

- uporaba notranjih pravil delovanja,
- uporaba nasilja in/ali korupcije,
- vpliv na medije, gospodarstvo, državno upravno, politiko,
- delovanje na podjetniški način,
- mednarodno delovanje in
- vpletenost v pranje denarja.

Delovanje kriminalne združbe lahko potrdimo, če ugotovimo prisotnost štirih stalnih kriterijev in vsaj dva spremenljiva (Dobovšek 2012, 39–40).

Obstaja tudi podobnost v delovanju organiziranega kriminala in terorizma, saj se nekatere ključne značilnosti včasih delno prekrivajo. Obe skupini pogosto delujeta decentralizirano, ciljata na civiliste in uporabljata podobne metode (na primer ugrabitve in trgovanje z drogami). Bistvena razlika pa je v motivu za delovanje; skupinam organiziranega kriminala je to primarno finančna korist, medtem ko teroristične skupine svoj motiv črpajo iz političnih ali verskih ciljev (Šaljić in Đorđević 2011).

Temeljne dejavnosti, s katerimi organiziran kriminal pridobiva finančna sredstva in moč, so med drugim lahko naslednje: preprodaja drog, orožja, jedrskega materiala; ponarejanje denarja in avtorsko/patentno zaščitene izdelkov; davčna utaja, izsiljevanje, pobiranje denarja za »zaščito«, prirejanje nezakonitih iger na srečo, tihotapljenje ljudi in trgovina z belim blagom, okoljevarstveni, informacijski in korporativni kriminal, prisilno delo, gospodarski kriminal in številne druge. Med poglavitne dejavnosti organiziranega kriminala sodita tudi korupcija² in vplivanje na vse institucije in akterje v državi. Po podatkih mednarodne raziskave Združenih narodov, v katero je bilo vključenih 16 držav in 40 skupin organiziranega kriminala, 75 % sodelujočih skupin uporablja korupcijo kot eno od glavnih aktivnosti njihovega delovanja. Glede vpliva na politiko pa je raziskava ugotovila, da tretjina skupin vpliva na politiko vsaj na lokalni/regionalni ravni, 12,5 % skupin pa ima tudi čezmejni politični vpliv (United Nations Office on Drugs and Crime 2002).

Organiziran kriminal je torej specifična oblika mednarodno-organiziranega delovanja s ciljem pridobivanja finančnih sredstev primarno z nezakonitimi in nasilnimi metodami, zato je prisoten povsod, kjer je v obtoku veliko finančnih sredstev in kjer je možnost odkritja kriminalnih dejavnosti proporcionalno nizka proti pričakovanim denarnim pridobitvam. Pridobljena finančna sredstva se nato perejo skozi številne zakonite dejavnosti podjetij v lasti organiziranega kriminala.

² Dobovšek korupcijo definira kot zlorabo javne službe v privatne namene (Dobovšek 2008, 27).

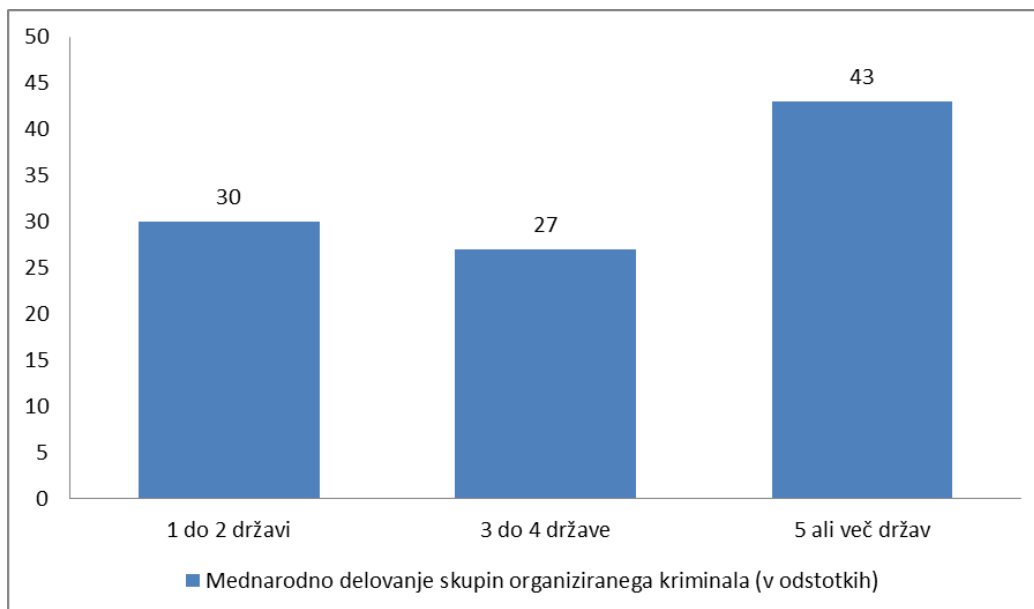
Zaradi povečane kontrole finančnega poslovanja in z novejšimi ukrepi proti pranju denarja znotraj Evropske unije (EU) se dobički, ustvarjeni z organiziranim kriminalom, vse težje prelivajo v zakonite posle (Dobovšek 1997, 29). Organiziran kriminal skuša vzpostaviti monopol nad določeno donosno dejavnostjo s prisilo in nato znižati stroške proizvodnje z izogibanjem plačilu davkov.

Skupine organiziranega kriminala se v spreminjajočem se okolju hitro prilagajajo novim zahtevam in odkrivajo nove načine delovanja. Zaradi čedalje bolj mednarodno prepletenega gospodarskega okolja in globalizacije se je tudi delovanje organiziranega kriminala razširilo na inter in transnacionalni nivo. Tako imajo vse večje kriminalne organizacije dejavnosti razpredene po večjem številu držav okoli sveta, kjer izvajajo svoje dejavnosti, na primer italijanska Cosa Nostra³ ima svoje »podružnice« v Združenih državah Amerike, jakuze pa po skoraj celotni Aziji (Južna Koreja, Tajska, Vietnam, Filipini ...), zahodni obali ZDA in Braziliji (Ferfila 2000, 86–103, Raab 2005, 13–21).

Po podatkih iz mednarodne raziskave iz leta 2002 je razvidno, da večina skupin organiziranega kriminala deluje mednarodno, skoraj polovica anketiranih širi svojo mrežo v vsaj petih državah (glej Graf 2.1) (United Nations Office on Drugs and Crime 2002).

³ *Cosa Nostra* (v prevodu *naša stvar*) je interno poimenovanje, kot ga uporabljajo pripadniki te organizacije.

Graf 2.1: Mednarodno delovanje skupin organiziranega kriminala

Vir: United Nations Office on Drugs and Crime (2002).

Cilji vsake kriminalne skupine so lastno preživetje, moč in dobiček. Kar zadeva moč in dobiček, je smiselno razlikovanje med oblastnimi⁴ in poslovnimi⁵ kriminalnimi skupinami. Južnoitalijanske kriminalne skupine so že razvojno bolj oblastno usmerjene, medtem ko so kitajske in japonske navadno bolj usmerjene v posle. Oblastne kriminalne skupine so bolj usmerjene v izsiljevanje (*pizzo*) in prodor v zakonito gospodarstvo. Poslovne kriminalne skupine pa se bolj posvečajo proizvodnji in transportu prepovedanih izdelkov in storitev ter svoje žrtve izsiljujejo na manj nasilne načine (na primer *sokaiya*) (Block v Šelih in Filipčič 2015, 349).

Posledice delovanja skupin organiziranega kriminala so družbene, ekonomske in finančne. Poleg davčnih in drugih utaj države izgubljajo sredstva tudi s stroški pregona in vzdrževanja posebnih agencij za boj proti organiziranemu kriminalu tako na evropski (Europol, Eurojust, EMCDDA, Frontex ...) kot tudi na nacionalni ravni (Evropski parlament 2013).

⁴ Angl. *power syndicates*.

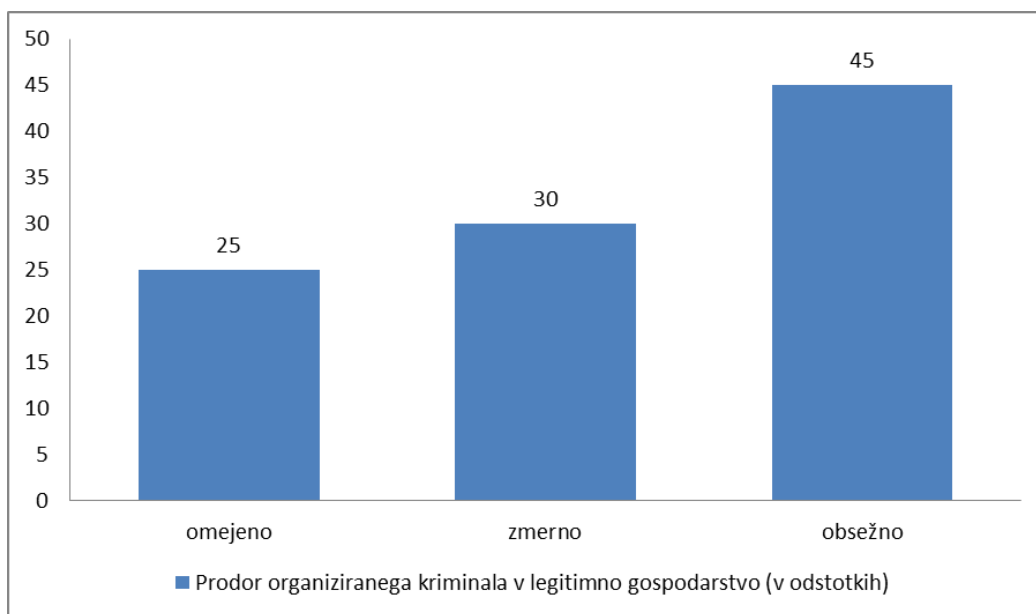
⁵ Angl. *business syndicates*.

Izsledki makroekonomske raziskave o posledicah organiziranega kriminala v južni Italiji kažejo, da prisotnost organizacij mafijskega tipa znižuje bruto državni proizvod na prebivalca za 16 % (Pinotti 2011, 16).

Zaradi dodatnih posrednih in neposrednih stroškov, ki se pojavijo pri investiranju v državo, v kateri obstaja organiziran kriminal, se zniža obseg tujih investicij. S svojo zmožnostjo uporabe sile po potrebi zmanjšujeta avtoriteto države. Jakuze in Cosa Nostra nezakonite prihodke od petdesetih let dvajsetega stoletja naprej vlagajo v nepremičnine in s tem tudi povzročata umetno napihovanje nepremičninskega trga. V Tokiu so jakuze drugi največji nepremičninski investitor. Cosa Nostra po letu 2000 kupuje zemljišča po celotni Italiji, jakuze pa tudi na Havajih in celotni jugovzhodni Aziji (World Economic Forum 2011, 10–11, Dickie v Šelih in Filipčič 2015, 349–350).

Izsledki mednarodne raziskave, objavljene leta 2002, kažejo, da je malo manj kot polovica skupin, vključenih v raziskavo, obsežno prodrla v legitimno gospodarstvo (glej Graf 2.2) (United Nations Office on Drugs and Crime 2002).

Graf 2.2: Prodor organiziranega kriminala v legitimno gospodarstvo

Vir: United Nations Office on Drugs and Crime (2002).

Slovenija spada v države z nižjo stopnjo ogroženosti organiziranega kriminala. Je primarno tranzitna država na balkanski poti, obstoječe kriminalne združbe pa tu izvajajo primarno prodajo nezakonitih drog, organizacijo nezakonitih prehodov državne meje, rope in tatvine motornih vozil, trgovino z orožjem in ljudmi ter izsiljevanje podjetij za »zaščito« (Šelih in Filipčič 2015).

*Mafija ni rakavo tkivo, ki je po naključju začelo rasti v zdravem telesu.
Obstaja v popolni simbiozi z množicami zaščitnikov, kolaborantov, ovaduhov in dolžnikov.
To je humus, iz katerega raste Cosa Nostra.*

Giovanni Falcone (Falcone in Padovani 1993, 88)

2.2 Italijanska Cosa Nostra

2.2.1 Zgodovina

Beseda *mafija* naj bi izvirala iz arabskega sveta, uporabljati pa se je začela že kmalu po 9. stoletju, ko so Sicilijo zavzeli Arabci in naj bi pomenila odločnost, hrabrost, tudi skeptičnost do oblasti. Do 19. stoletja ni imela nezakonitih konotacij. Začetki organiziranega delovanja so bili v Palermu, političnem in bančnem centru zahodne Sicilije. Prve pisne omembe pojava kriminalnih združenj v Italiji se pojavijo že v 19. stoletju tako v zapisih učenjakov, popotnikov kot tudi v leposlovju. Termin mafija⁶ je bil prvič javno objavljen leta 1863 v gledališkem delu *I Mafiusi di La Vicaria* palermskega književnika Giuseppeja Rizzota (Jamieson 2000, 10). V italijanskem slovarju se prvič pojavi beseda *mafia* leta 1868, ki takrat še ni imela nezakonitega prizvoka (Raab 2005, 15).

Kot enega od možnih predhodnikov prvih mafijskih združenj v 19. stoletju bi lahko šteli *comitive armate* (oboroženi odredi), ki so se razširili po celotnem otoku Sicilija v prvi polovici 19. stoletja, predvsem pa na področju mesta Palermo. Ti odredi so bili vir oboroženih sil v uporih v letih 1820, 1848 in 1866 ter ob vojni generala Giuseppeja Garibaldija proti burbonskemu kraljestvu leta 1860, s katero je priključil Sicilijo novi državi Italiji; izkušnje, pridobljene v teh bojih, pa so uporabili pri svojem nadaljnjem organiziranju in delovanju. Povezani so bili tudi z vladajočimi elitami na otoku, za katere so opravljali specifične naloge in uživali njihovo zaščito (Paoli 2003, 33–36).

⁶ Termin *mafija* se v širšem pomenu uporablja za številne tipe kriminala, od organiziranega kriminala, kriminala belih ovratnikov, politične korupcije in druge, čeprav je izvorno označeval samo specifično sicilijanski oziroma južno-italijanski tip organiziranega kriminala.

Comitive armate naj bi bile po mnenju nekaterih zgodovinarjev »najpomembnejši in neposredni predhodnik in /.../ prvo jedro in hrbtnica mafije« (Paoli 2003, 36).

S koncem 19. stoletja se pojavijo tudi prvi pisni viri v sodnih in policijskih dokumentih. V primeru Sicilije najstarejši zapis, ki omenja ta združenja, datira v leto 1838, ko Pietro Calà Ulloa v poročilu pravosodnemu ministru burbonskega kraljestva piše: »V številnih vaseh obstajajo združenja ali bratovščine /.../ imenovane *partiti*, brez političnih ciljev ali barve. Oblikujejo manjše vladavine znotraj vladavine.« Leta 1839 se prvič pojavi omemba organizacije *Sacra Unione* (sveto združenje), ki se je v osrčju Sicilije ukvarjala predvsem s krajo živine in je uživala pokroviteljstvo sodnih in ekonomskih elit (Paoli 2003, 33–35).

Konec 19. in v začetku 20. stoletja je bil objavljen niz strokovnih del sodelavcev šole za kriminalno antropologijo, večinoma policijskih uradnikov, in številna druga dela in poročila o tem fenomenu. V zakonodaji se pojem *mafija* prvič omenja v italijanskem kazenskem zakoniku iz leta 1930, v katerem so navedena politična kazniva dejanja mafije kot kazniva dejanja zoper državo. Ta dejanja je obravnavalo posebno sodišče za zaščito države. V času druge svetovne vojne fašistični režim močno pritiska na mafijo zaradi njene močne protidržavne drže. Po drugi svetovni vojni pritisk na mafijo upade in začnjenja se povečevati povezovanje med severom in jugom (Dobovšek 1997, 40–47).

Hess opisuje obdobje do 60. let dvajsetega stoletja, kot čas, ko je bil pregon mafije zelo otežen zaradi prešibkega pravnega okvirja in uveljavljene kulture neovajanja oblastem (Hess 1998, 201–204).

Leta 1965 je bil sprejet nov zakon, ki je poskušal reševati tudi mafijsko problematiko. Ustanovljena je bila tudi posebna komisija za boj proti mafiji.

V obdobju od 70. let dvajsetega stoletja do danes moč mafije postopoma upada zaradi zaostrenega boja italijanske države in novih ukrepov. 30. aprila 1982 je bil umorjen parlamentarni poslanec Pio La Torre, ki je bil eden od pobudnikov prihajajočega protimafijskega zakona, in nekaj policistov, ki so preiskovali trgovanje z drogami, kar je zahtevalo odločen odgovor države. Že 1. maja 1982 je bil za novega upravnika Palerma nastavljen karabinjerski general Carlo Alberto Dalla Chiesa, ki je začasno tudi pridobil posebne pristojnosti v boju zoper mafijo. Začel je pripravljati sezname sumljivih oseb in njihovega premoženja, pridobljenega na nepojasnjen način. Po samo 100 dnevih na položaju so ga umorili⁷ skupaj z ženo in varnostnikom. Ogorčenje javnosti je bilo veliko in v parlamentu so po hitrem postopku leta 1983 sprejeli protimafijski zakon poslanca La Torra, katerega osnutek je bil pripravljen že leta 1980 (Paoli 2003, 203–205).

V tem zakonu je prvič opredeljen delikt samega združevanja mafijskega tipa, in sicer z naslednjimi značilnostmi:

- člani, ki sestavljajo takšno skupino, uporabljajo nasilje za doseg ciljev,
- obstaja notranja povezanost,
- združevanje se pogojuje z zakonom Omerte (zakon molčečnosti),
- združijo se zaradi storitve kaznivih dejanj ali za druge inkriminirane cilje (Dobovšek 1997, 42–43).

V tem zakonu se tudi prvič uzakonijo kaznovalni ukrepi odvzema lastnine vodilnim članom mafije (tudi njihovim sorodnikom, partnerjem in sostanovalcem), pridobljene na kazniv ali nepojasnjen način, kar je vodilo v odvzem znatne količine premoženja. Prav tako sodišča s tem zakonom pridobijo lažji dostop do bančnih računov osumljencev in s tem boljše sledenje denarnemu toku. Pomemben vidik je tudi ta, da zakon ni omejen samo na Cosa Nostro, takrat edino priznana mafijsko organizacijo, ampak je uporaben proti vsem kriminalnim združbam v Italiji.

⁷ 3. septembra 1982.

V Palermu so v začetku 80. let dvajsetega stoletja osnovali neformalni odbor »protimafijskih« sodnikov oziroma posebnih tožilcev, med najbolj poznanimi so Rocco Chinici, Giovanni Falcone in Paolo Borsellini.⁸ Odbor je pripravil tako imenovano maxi-sojenje v letih 1986–87 zoper 187 mafijcev. Na sojenju je bilo podeljenih skupno nekaj tisoč let kazni. Ta odbor posebnih sodnikov so kasneje razpustili in sodnike premestili, nekatere kazni iz tega sojenja so višja sodišča zavrgla zaradi procesnih ugovorov. Na tem sojenju je prišlo do prvega sodnega priznanja obstoja Cosa Nostre kot organizacije.

Po zgledu ameriškega FBI-ja je bila leta 1991 ustanovljena nacionalna protimafijska direkcija (*Direzione Nazionale Antimafia e antiterrorismo* – DNA). Delovanje DNA koordinira protimafijska preiskovalna direkcija (*Direzione Investigativa Antimafia* – DIA; skupna direkcija v notranjem ministrstvu, s kadri iz policije, karabinjerjev in vojaške finančne policije – *Guardia di Finanza*). Poleg DIA in DNA se v Italiji s pregonom organiziranega kriminala ukvarja tudi *Raggruppamento operativo speciale* (ROS), ki je posebna skupina pod okriljem karabinjerjev.

Konec leta 1992 so potekali pravni postopki zoper več kot 40 sicilijanskih politikov, vključujoč nekdanjega ministra, senatorja, štiri aktualne člane parlamenta, župane, svetnike ... DNA je v nadaljnjih letih vodil uspešen pregon mafijskih združenj in v letu 1993 ujel tudi glavni vodji corleonske mafije Salvatora Riina in Nitta Santapaola (Hess 1996, 201–204).

Zaradi načina delovanja, nezakonitih dejavnosti in konspirativnosti organizacije kredibilni podatki o organizacijski strukturi in delovanju prihajajo primarno od mnogoštevilnih skesancev (*pentiti*), nekdanjih članov Cosa Nostre. Prvo pričanje skesanca, ki je privedlo do kazenskega pregona, je Tommaso Buscetta podal preiskovalnemu sodniku Giovanniju Falconeju leta 1984.

⁸ Oba sodnika, Falcone in Borsellini, sta bila umorjena leta 1992.

Med bolj znanimi skesanci je tudi Giovanni Brusca in številni drugi skesanci od sredine 80. let 20. stoletja dalje, ki so pomagali pridobiti obsežnejše vedenje o tej skrivni organizaciji. Največje število skesancev v programu zaščite prič je bilo leta 1996 (Paoli 2003, 13–14).

Tabela 2.1: Skupno število skesancev v Italiji v obdobju 1992–1997

1992	58
1993	602
1994	774
1995	1052
1996	1231
1997	1028

Vir: Jamieson (2000, 104).

Po letu 1990 je bil uzakonjen dodaten ukrep preventivnega odvzema prostosti in oblikovana posebna procesna pravila za učinkovitejši pregon organiziranega kriminala. Leta 1991 je bil sprejet zakon o preprečevanju mafijskega infiltriranja v lokalno upravo, s katerim se lahko razpustijo lokalni organi, če se pojavi sum na vpletenost mafijskih združb.

2.2.2 Organizacijska struktura

Cosa Nostra je zelo ohlapno združenje približno 100–200 družin oziroma bratovščin/klanov (*cosche*), katerih člani med seboj niso povezani s krvnim sorodstvom⁹, ampak z zaprisego in članstvom v bratovščini. Mafijska družina in skrivna kolektivna identiteta sta pomembnejši od sorodstvenih, družinskih vezi. Družine so avtonomna združenja, ki urejajo kriminalne aktivnosti znotraj meja svojega ozemlja, v sodelovanju z drugimi družinami pa zadeve, ki presegajo teritorialno pristojnost posamezne družine. Družine mora sestavljati vsaj 10 članov, po navadi pa niso večje od 100 članov. Na čelu vsake družine je šef (*capo famiglia*), ki ima enega ali več svetovalcev (*consigliere*) in podšefa (*capo bastone*). Šef ukazuje vodjem skupin (*capi decina*), ki imajo po navadi do 10 članov – vojakov (*soldati, uomini d'onore* ali *častni možje*), skupine pa lahko vsebujejo tudi večje število vojakov. Vojaki so glavni izvajalci raznovrstnih dejavnosti družine (Paoli 2003, 40–41). Samostojni »posli« posameznih članov niso prepovedani, v kolikor družina in šef prejmeta odstotke od prihodkov. Za družino po potrebi delajo tudi zunanji sodelavci (*avvicinati*), ki pa jih ne veže zakon molčečnosti. Ti sodelavci upajo, da bodo sčasoma postali polnopravni člani družine in s tem prevzeli številne ugodnosti, ki pripadajo samo članom (Paoli 2003, 118).

Še višji hierarhični položaj je vodja komisije (*capo commissione*) in na vrhu vodja medregijske komisije (*capo interprovinciale* ali *capo dei capi*). Po oceni Letizie Paoli je sicilijanska Cosa Nostra sestavljena iz 181 mafijskih družin, v katere je včlanjenih najmanj 5500 polnopravnih članov (Paoli 2003, 26).

⁹ Za razliko od druge italijanske kriminalne združbe 'Ndraghete, v kateri članstvo temelji na krvnem sorodstvu, zato tudi pojava skesancev v tej organizaciji ne poznajo.

V Cosa Nostru obstaja tudi krovna organizacija – komisija (*cupola*) in medregijske komisije, v katerih se odloča o pomembnejših zadevah, ki se dotikajo delovanja družin iz različnih pokrajin (Dickie 2004, 297). Na začetku je bila ena od ključnih funkcij komisije skupno odločanje o likvidacijah mafijcev, kasneje pa so se spreminjale in pridobivale pristojnosti vse do sedanjega stanja, ko lahko komisija ureja zadeve posamezne družine od zgoraj navzdol, rešuje spore, s čimer zmanjšuje notranja trenja in nasilje, ter koordinira aktivnosti, ki presegajo ozemlje posameznih družin.

Komisije so bile, po izjavi Buscette, ustanovljene kot »parlament zločincev in nepristranske institucije, ustanovljene z namenom vsiliti pravila igre za celotno Cosa Nostru in njene transatlantske heroinske posle« (Dickie 2004, 315). Prva ideja o takšnem medregijskem organu, ki bi izboljšal sodelovanje in zmanjšal konflikte, je prišla s strani Guiseppeja Calderona, šefa z vzhoda Sicilije. Prvo zasedanje te komisije je bilo izvedeno leta 1975 (Hess 1998, 193).

2.2.3 Pridobivanje članstva

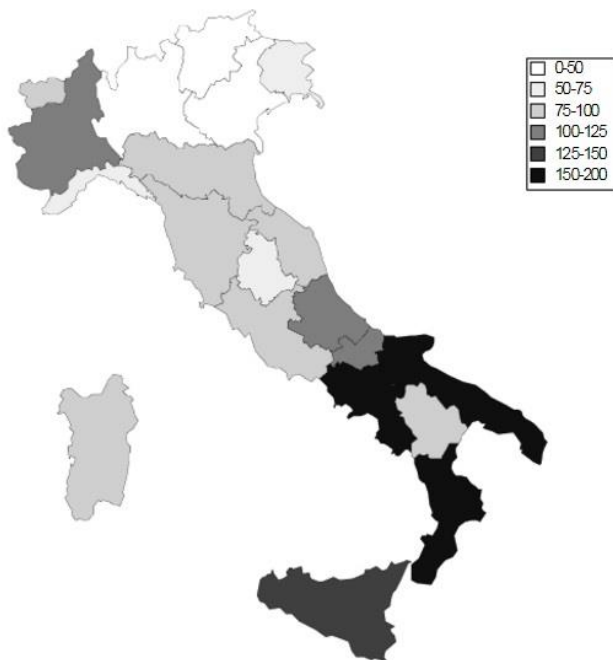
Policijski vodja Palerma je leta 1875 poslal poročilo notranjemu ministru, v katerem je prvič opisan postopek iniciacije kandidatov v polnopraven mafijski status (Dickie 2004, 34). Kandidat je bil odpeljan na neznan kraj ob nenajavljenem času, kjer so mu v prisotnosti vodje družine in drugih članov prebodli prst, s krvjo pomazali sveto podobico (svetnika) in jo nato zažgali, kar naj bi pomenilo konec »navadnega« življenja in začetek življenja polnopravnega člana. Kandidat ob tem poda tudi zaprisego o molčečnosti – *omerto*. Takšen postopek je ostal nespremenjen do današnjih dni, saj je v bistvu enako iniciacijo prestal tudi kasnejši skesanec Giovanni Brusca leta 1976 (Dickie 2004, 35, Raab 2005, 13–19).

Polnopraven član lahko postane samo moški italijanskega rodu, čeprav so v zgodovini znane tudi izjeme – ženske, ki so vodile mafijske družine. Oseba, ki je sorodstveno povezana z organi pregona (tožilstvo, policija, sodstvo), ne more postati polnopraven član (Dobovšek 2012, 79–78). Kandidati za članstvo ne vedo, kdaj bodo, če sploh, sprejeti med člane. Pristojnost selekcije in iniciacije novih članov je v rokah posamezne družine. Sam postopek iniciacije je točno določen in ima krščanske konotacije. Po včlanitvi v družino član pridobi vse pravice in dolžnosti, ki izhajajo s tega položaja.

2.2.4 Pobiranje davkov (PIZZO)

Sicilijanska Cosa Nostra pri večjem številu podjetij pobira t. i. davek za zaščito, varščino, italijansko imenovano *pizzo* ali *pizzu*. Po izpovedi skesanca Buscette do 60. let dvajsetega stoletja mafija ni pobirala tega davka od manjših podjetnikov, temveč samo od večjih podjetij, kar se je kasneje spremenilo in sedaj se plačevanje pričakuje od vseh pravnih oseb (Paoli 2004, 164–165). Mafijsko pobiranje varščine je pomembno na več ravneh. Predstavlja enega od pomembnejših in stalnih načinov financiranja mafije, na drugi strani pa omogoča nadzorovanje območja, ki si ga mafija lasti. V Italiji je tradicija pobiranja varščine teritorialno zelo različna, kar je prikazano na Sliki 2.1. Največ organiziranih izsiljevanj plačevanja je na jugu Italije in na Siciliji, medtem ko proti severu Italije število primerov pada.

Slika 2.1: Porazdelitev primerov izsiljevanja varščine po italijanskih regijah (2000–2005), predstavljen je podatek na 10.000 prebivalcev.

Vir: Daniele (2009, 228).

Po podatkih iz literature se mesečno plačuje italijanski mafiji v Palermu v trgovinah 200–500 €, v trgovinah v središču mesta celo 750–1000 € ter v trgovinskih centrih 5000 €. Zelo visoke varščine plačujejo na gradbiščih, saj morajo mesečno v mestu Palermo plačati mafiji kar 10000 € na gradbišče. Vsote so nekoliko nižje na italijanski celini (Neapelj), kjer na primer v trgovinskih centrih povprečno mesečno plačujejo 3000 € (Daniele 2009, 230).

V kolikor kdo zavrne plačevanje varščine, tvega ogromno, tudi lastno življenje. Med letoma 1978 in 1984 je bilo ubitih vsaj 24 podjetnikov v provinci Palermo. Eden najbolj medijsko odmevnih primerov je bil lastnik palermske tovarne Libero Grasso, ki se je javno uprl plačevanju pizza in je postal neke vrste narodni junak, kot sicilijanski poslovnež, ki se je uprl mafiji. Manj kot leto dni kasneje je bil umorjen (Paoli 2003, 170).

Ta dodatna obremenitev podjetij vodi v nekonkurenčen položaj na trgu, niža podjetniško pobudo in favorizira podjetja, ki so pod okriljem mafije. Posredno pa je okrnjen tudi razvoj celotne regije, destimulirana so nova vlaganja v gospodarstvo, niža se produktivnost, prisotne so tudi številne druge negativne eksternalije. Zgodovinska prisotnost mafijskih organizacij v južni Italiji se smatra za močen dejavnik zaviranja regionalnega razvoja (Daniele 2009, 212).

Država je ustanovila nacionalno združenje za boj proti mafijskim varščinam – FAI (Federazione nazionale delle associazioni anti-racket), državljanska pobuda pa je ustanovila združenje Addiopizzo. Njihov slogan je: ljudje, ki plačujejo pizzo, so ljudje brez dostojanstva. Glavno aktivnost njihovega združenja pa predstavlja podpora in predvsem zaščita ljudi, ki si upajo pričati o delovanju mafije na sodiščih. Naredili so celo korak več in turistom promovirajo hotele, bare, gostišča, ki so del njihovega združenja. Organizirajo tudi vodene ogledne po mestu, kjer predstavljajo pomembne znamenitosti in kraje, kjer domuje sicilijanska mafija.

2.2.5 Razmerje z državo

Cosa Nostra je raznolika in sofisticirana kriminalna organizacija, katere cilj so ekonomske koristi, ki jih pridobiva primarno iz kriminalnih dejanj. Deluje tako v Italiji kot tudi mednarodno. Značilne so njene povezave med Evropo, Združenimi državami Amerike, Azijo in tudi s skupinami vzhodne Evrope. Za nemoteno izvajanje svojih aktivnosti Cosa Nostra izvaja obsežen sistem sistemske korupcije tako na lokalni (lokalni politiki, policisti, gospodarstveniki) kot tudi na državni ravni (Dobovšek 2012, 76–79). V prid tej trditvi pričajo številna sojenja, tudi obsodbe vidnih politikov, tožilcev in predsednikov vlad, kot sta Giulio Andreotti¹⁰ in Silvio Berlusconi¹¹ (Day, 2014).

Cosa Nostra poleg tega vpliva tudi na oblikovanje in izvajanje lokalnih in državnih politik (Smith 2005, 171–191). Ena od glavnih značilnosti organiziranega kriminala mafijskega tipa je prav infiltracija v legitimno gospodarstvo in sam politični proces (Van Dijk 2007, 49–50). Cosa Nostra aktivno širi in vzdržuje mrežo osebnih poznanstev, iz katerih potem z različnimi vzvodi in korupcijo pridobiva ugodnosti. Vezivo, ki ohranja ta omrežja, pa so medsebojne usluge, nasilje in strah pred njim. Z umori in številnimi drugimi metodami pritiska na javne uslužbence se aktivno odziva na protimafijske ukrepe. Njeno moč se da slutiti prek njenega letnega prihodka, ki naj bi znašal po ocenah tudi do nekaj odstotkov italijanskega državnega proračuna.

¹⁰ Leta 1993 je bil Andreotti obsojen sodelovanja z mafijo, 2004 oproščen. Leta 1996 se mu je sodilo za umor novinarja, za katerega je bil leta 2003 oproščen vseh obsodb. Poleg tega pa so mu sodili tudi v zvezi s številnimi drugimi zadevami, a ni bil nikdar pravnomočno obsojen (The guardian 2013a, Hess 1998, 204).

¹¹ Berlusconi ni bil nikdar uradno obtožen sodelovanja z mafijo, čeprav so skesanci (S. Cancemi, A. Giuffrè, G. Spatuzza) pričali o njegovi vpletenosti in sodelovanju. Soustanovitelj Berlusconijeve politične stranke *Forza Italia* Marcello Dell'Utri je bil leta 2010 pravnomočno obsojen sodelovanja z mafijo in posredniške vloge med mafijo in Berlusconiem (Pantaleone 2010, Wikipedia 2016b).

Nevarnost državi je izražena predvsem v težnji oblikovati vzporeden sistem oblasti nasproti državi (predvsem v smislu monopola nad prisilo in pobiranjem dodatnih davkov), v skrajnih primerih pa je bila Cosa Nostra pripravljena iti tudi v odkrit konflikt z državo, kot se je izkazalo ob mafijskih terorističnih bombnih napadih v letih 1992–1993 in z umori višjih funkcionarjev, policistov in sodnikov.

»Cosa Nostra je sicer ena redkih kriminalnih skupin s paradržavnim značajem – če bi se njen vpliv lahko širil neomejeno, bi postala monopolna sila v politiki, gospodarstvu in kriminalu« (Šelih in Filipčič 2015, 346).

Z zagotavljanjem varovanja in zaščite je Cosa Nostra v nekaterih funkcijah nadomestila italijansko državo in hkrati preprečevala učinkovit vladni vpliv na večjem deležu italijanskega juga (Paoli 2003, viii).

Upoštevati moramo, da mafiozi niso samo kriminalni paraziti, ki se hranijo iz trdega dela ali bogastva drugih, ampak si hkrati prisvajajo funkcije, ki so v modernih družbah rezervirane za državo, in da tekmujejo z državo v zagotavljanju varnosti, reda in pri mediaciji konfliktov. Večino časa to počno v povezavi z ekonomskimi in političnimi elitami. Mafija ni samo kriminalni sovražnik države ali, v nekaterih primerih, neke vrste konkurenčna paradržava, ampak tudi sega v samo državo s subtilno mrežo osebnih prijateljskih povezav. Najbolj izpostavljene politične funkcije mafije so bile nadzor in zatiranje kmečkih gibanj, sindikatov in levičarskih gibanj, kot oblika zasebnega represivnega terorja v situacijah, ko je bila država prešibka ... (Hess 1998, xi).

2.3 Japonske jakuze

2.3.1 Zgodovina

Najstarejši viri umeščajo začetke delovanja skupin, ki so organizirale igre na srečo, že v leto 689, ko je bil izdan cesarski odlok o prepovedi teh iger. V obdobju *Kamakura* (1185–1392) obstajajo pisni dokumenti, ki pričajo o obstoju organiziranih kvartopirskih tolpe. V zgodnjem obdobju *Tokugawa* (1600–1867) se pojavijo prve skupine *bakuto*.

Skupine *bakuto* so sčasoma postale odgovorne za varnost na sejmih in za dodeljevanje prodajnih mest. To prvo obdobje označuje sodelovanje med državnimi policijsko-obveščevalnimi agencijami in skupinami jakuz. Področje delovanja se je od iger na srečo razširilo še na zagotavljanje delovne sile, njihovo namestitev in pobiranje provizij od njihovih plač. V začetku 17. stoletja z združitvijo Japonske, razkrojem fevdalne ureditve in prenehanjem večstoletnega obdobja bojevanja je postal razred vojakov, samurajev nepotreben in številni so bili primorani prestopiti v druge poklice. Nekateri pa so se vključili v *hatamoto yakko*, potujoče tolpe nasilnežev, brezposelnih samurajev, ki so povzročali nemire med prebivalstvom.

Proti tem tolпам so se organizirale *machi yakko* – skupine brezposestnih kmetov, domnevno tudi članov skupin *bakuto*, ki so po sistemu medsebojne pomoči varovali vasi in mesta pred tolпami nekdanjih samurajev. Jakuze si pripisujejo svoje ideološke korenine v skupinah *machi yakko*, kar pa je težko dokazljivo kljub večji vključenosti jakuz v zadeve lokalnega pomena in pomoči v primeru naravnih in drugih katastrof.

Zgodovinsko gledano izraz *jakuza* označuje dve družbeni skupini iz 17. stoletja, *bakuto* (kvartopirci) in *tekiya* (potujoči kramarji, trgovci, predvsem z blagom sumljivega porekla). Izraz izvira iz združitve izrazov *ya* (osem), *ku* (devet) in *sa* (tri), kar označuje najslabši možni rezultat v tradicionalni japonski igri s kartami *Oicho-kabu* (Ferfila in drugi 2006, Hill 2003).

S koncem 17. stoletja je Tokugawa obe vrsti skupin razgradil in onemogočil njuno delovanje. Leta 1884 je bil sprejet odlok, ki je predpisoval kaznovanje v primerih kriminala iger na srečo, ki je bil osnova za množične aretacije. Moč skupin *bakuto* se je ponovno okrepila šele po japonskih vojnah s Kitajsko in Rusijo. V tem času se okrepi tudi funkcija zagotavljanja varnosti, predvsem v panogah gradbeništva, zabave in prostitucije.

Po boljševiški revoluciji v Rusiji leta 1917 se je delavsko gibanje na Japonskem militariziralo in izbruhnili so številni oboroženi upori in stavke. Vlada se je v tem času posluževala uslug skupin *bakuto* za zatiranje stavk in zastraševanje delavcev. Splošno politično stanje duha v državi se je v 19. stoletju premaknilo v smeri skrajnega nacionalizma, najprej z ustanovitvijo društva temnega oceana – *Genyosha* leta 1881 in kasneje z ustanovljenim društvom narodnega jedra velike Japonske – prva vsedržavna zveza jakuz leta 1919. *Genyosha* je pred in med prvimi državnimi volitvami leta 1892 organizirala protipozicijske militantne in druge akcije, ki so prispevale k volilnemu porazu opozicije (Wikipedia 2016a).

Med drugo svetovno vojno je aktivnost jakuz znatno upadla, številni člani in vodstvo so bili mobilizirani v vojsko ali pa zaprti. Po vojni je bila država v ruševinah, hrane ni bilo dovolj, nezaposlenost je bila zelo visoka. Japonska policija je bila razorožena in odvzete so ji bile številne pristojnosti.

Okupatorjem Japonske obvladovanje kriminalnega podzemlja ni bila pomembna prioriteta, bolj pomembno jim je bilo, da so jakuze odkrito protikomunistične. Pripadniki manjšin, predvsem Korejci in Kitajci, so marsikje povzročali nered, tako da je prišlo do paradoksalnih primerov, ko je policija prosila jakuze za oboroženo pomoč proti nasilnim skupinam manjšin, kar so jakuze z veseljem sprejele in s tem potrdile svojo oglaševano podobo branitelja japonskega ljudstva.

V nekaterih primerih so po drugi svetovni vojni jakuze celo pobirale trgovske davke. Odlok iz leta 1946 je dal skupinam *tekiya* uradno nadzorstveno funkcijo nad vsemi odprtimi sejmišči v Tokiu. Črni trg je postal edini način, kako priti do številnih življenjskih potrebščin. Po vojni je obstajala velika potreba po drogah, predvsem z amfetamini, ki so se med vojno uporabljali za izboljšanje delovne učinkovitosti in bojne pripravljenosti vojakov. Jakuze so se hitro prilagodile visoki stopnji povpraševanja in so začele proizvajati in distribuirati amfetamine. Zakon o prepovedi uporabe amfetaminov je bil sprejet šele leta 1951, zato je bila v povojnem času njihova uporaba zelo razširjena in obče sprejeta kot nekaj normalnega. Tudi zakonodaja, ki je prepovedovala prostitucijo, je bila sprejeta šele leta 1958 (Ferfila in drugi 2006, 58–59).

Podjetnika, admiral in svetovalca predsednika vlade Jošia Kodama so Američani kljub njegovi vplivni vlogi pri predvojni militarizaciji Japonske izpustili iz zapora. Kasneje je Kodama v sodelovanju s Karokujem Cudžijem (znanim tudi kot japonski Al Capone) financiral ustanovitev japonske liberalne stranke (Saxon 1984). Liberalna stranka se je kasneje združila v liberalno demokratsko stranko (LDS), ki na Japonskem stanovitno vlada od leta 1955 do danes, razen v vmesnih obdobjih 1993–1994 in 2009–2012. Druga pomembnejša osebnost povojne Japonske je bil Rjoiči Sasakawa, velik oboževalec Benita Mussolinija in skrajni desničar. Skupaj s Kodamo sta imela veliko vlogo pri kadriranju visokih državnih uradnikov, ministrov in predsednikov (Ferfila 2009, 893–895).

Jakuze so med politiki priljubljene kot telesni stražarji, organizatorji volilnih kampanj in pridobitniki sponzorskih sredstev. V današnjem času se politiki izogibajo javnim povezavam z jakuzami, kar pa še do nedavnega ni bilo tako (Ferfila 2009, 895, Rankin 2012).

Med obdobjem korejske vojne se je gospodarska aktivnost začela hitro pospeševati, jakuza pa je obvladovala trg dela pristaniških delavcev, zaradi česar se je njen prihodek znatno povečal. Tudi številčnost članov jakuz se je v tem obdobju povečala, vrh je dosegla v letu 1963, ko naj bi bilo polnopravnih članov 184.091 v 5216 skupinah (Hakusho v Hill 2003, 46).

Od takrat pa članstvo upada, v letu 1996 samo še 46.000 v 3120 skupinah (Ferfila in drugi 2006, 42). Večje število jakuz se je delno preusmerilo v zakonite posle, del pa se je internacionaliziral in poslujejo drugod: močan vpliv imajo v azijski regiji – v Južni Koreji in na Filipinih ter na Havajih, ameriški zahodni obali, Singapurju in drugod.

V šestdesetih letih dvajsetega stoletja pred prihajajočimi olimpijskimi igrami v Tokiu je bila zaradi rastočega nezadovoljstva javnosti sprejeta nova strategija boja proti organiziranemu kriminalu. Na državni ravni je bilo izvedeno večje število aretacij vodstvenega kadra jakuz. Številna večja združenja so se v tem obdobju začasno razpustila, čeprav so se kmalu zatem ponovno organizirala. Nova strategija je najbolj prizadela manjše skupine, ki so se ukvarjale primarno z igrami na srečo in izsiljevanjem, večja združenja pa so imela bolj razpršeno mrežo delovanja in so zaradi tega utrpela manjši izpad dohodkov. Jakuze so kot rešitev proti novi policijski strategiji sprejele sistem *jonokin*, ki uspešno varuje vodstveni kader pred pregonom. Po sistemu *jonokin* jakuzine vodje nimajo neposredne zveze z dejanskimi kaznivimi dejanji, prejema pa odstotke prihodkov svojih podrejenih, izvajalcev.

V sedemdesetih letih so se geografsko in tudi po obsegu delovanja zelo okrepile tri največje skupine: *Yamaguchi-gumi*, *Inagawa-kai* in *Sumiyoshi-kai*. Jakuze se v večjem obsegu začnejo ukvarjati s financami, izsiljevanjem korporacij in podjetij – *sokaiya*, organizacijo kockarskih izletov v tujino, amfetamini (*shabu*) postanejo ponovno pomemben vir prihodkov ...

Osemdeseta leta so prinesla nasilno vojno za oblast med združenji, ki je trajala pet let. V tem času je bilo zabeleženih več kot tristo nasilnih konfliktov, 25 smrtnih žrtev in 500 aretacij. V tem času so se jakuze osredotočile na borzni trg in nepremičnine. Prišlo je tudi do premika v dojemanju jakuz kot branilcev navadnih ljudi pred izkoriščanjem s strani bogatih – *machi yakko* – povečalo se je število kaznivih dejanj, ki so bila usmerjena proti ljudstvu in podjetnikom, delovanje pa se še nadalje internacionalizira, predvsem s trgovanjem z nepremičninami in z belim blagom. Povečala se je tudi količina strelnega orožja, s katerim jakuze razpolagajo, deloma tudi zaradi upadanja članstva. Zakonodaja se je na področju boja proti organiziranemu kriminalu v osemdesetih letih poostrila,¹² čeprav brez večjih učinkov.

Leta 1991 je bil sprejet *Boryokudan Taisaku Ho*, skrajšano *Botaiho*, zakon o borbi proti organiziranemu kriminalu. Osrednja točka tega zakona je določitev posebej nevarnih kriminalnih združb – *boryokudan*. Takšne skupine se potem ne smejo več ukvarjati s številnimi dejavnostmi, kot so: denarni ali sponzorski zahtevki, zahtevki za davščine za delo na določenem ozemlju, posojanje denarja z oderuški obrestmi in številne druge. Na stavbah njihovih štabov ne smejo več biti vidni znaki združenj. Zakon tudi uvaja lokalne centre za odpravo organiziranega kriminala, ki pomagajo žrtvam in izvajajo različne dejavnosti proti organiziranemu kriminalu (vodijo kampanje ozaveščanja, pomagajo nevladnim organizacijam, izobraževanje javnosti in podjetij ...). Posebnost tega zakona je, da ne spada v kazensko pravo, ampak v upravno, zato kršitelj tega zakona po prijavi žrtve prejme odločbo, s katero je pozvan k prenehanju te dejavnosti, in samo če to dejavnost ponovi, se ga lahko kaznuje. *Botaiho* je odgovor na delovanje jakuz v sivem območju – *minbo*, v katerem se še ne morejo uporabiti členi kazenskega zakonika, kot sta na primer izsiljevanje ali grožnja.

¹² Dodani so novi pojmi in opredelitve kaznivih dejanj, kot so: definicija novega kaznivega dejanja ustrahovanja prič, izboljšana zaščita prič, povečane kazni za posest hladnega in strelnega orožja, prepoved oboroženih shodov idr.

V modernem času se jakuze ukvarjajo primarno s trgovanjem z drogami (primarno z amfetamini),¹³ z organiziranjem nelegalnih iger na srečo (predvsem *pachinko*), davkom za »zaščito« (*mikayime*), trgovino z ljudmi, *sokaiyo* (finančnim izsiljevanjem korporacij v zameno, da ne povzročajo težav, ki bi lahko zmanjšale ugled korporacije v javnosti), trguje z nepremičninami, vlaga v legalne projekte, organizacija trga dela za kratkoročne sezonske delavce, prostitucijo, posojanjem denarja, *minbo* (posredovanje jakuz v civilni sferi: izterjava dolgov, različne izvensodne poravnave in mediacije ...), prisilnim nakupom nepremičnin, izvajanjem stečajnih postopkov, zakonitimi posli (ravljanje z odpadki), trguje z vrednostnimi papirji ... (Ferfila in drugi 2006, Hill 2003, Rankin 2012).

2.3.2 Organizacijska struktura

Jakuze so razdeljene v tri večje enote, združenja, ki delujejo na ravni celotne države: Yamaguchi-gumi, Inagawa-kai in Sumiyoshi-kai. Po policijskih statistikah naj bi bilo leta 2001 v ta tri združenja vključenih več kot 83 tisoč ljudi (Hakusho v Hill 2003, 206). Združenja so sestavljena iz osnovnih celic *ikka* (včasih imenovane tudi *kumi*), psevdo družine. Družine zagotavljajo notranjo kohezijo in občutek pripadnosti. Hierarhične ravni družine so med seboj ločene in definirajo specifične odgovornosti, naloge in privilegije posameznikov znotraj družine.

¹³ Medtem ko nekatera združenja, npr. *Yamaguchi-gumi*, ne poslujejo z drogami.

Tabela 2.2: Hierarhična struktura ikka/družine

Naziv	Položaj
Kumi-chō	Vodja družine
Kōmon	Svetovalec (-ci)
Waka-gashira	Namestnik vodje družine
Saikō-kanbu	Višji/seniorni izvršilni
Kanbu	Izvršilni
Kumi-in	Vojaki
Jun-kōsei-in	Pripravniki

Vir: Hill (2003, 66).

Največja odgovornost za poslovanje družine leži na vodji družine, ki mu svetujejo svetovalci in višji izvršilni člani družine. Vojaki opravljajo operativne dejavnosti, kot so varovanje, izvedba različnih dejavnosti na terenu in nadzor nad pripravniki. Pripravniki izvajajo najbolj enostavne naloge in so deležni telesnih kazni. Znotraj posamezne družine se uveljavijo medosebni odnosi med člani na ravni vertikalne hierarhije: oče – sin oziroma krušni oče – posvojenec (*oyabun – kobun*) in horizontalne hierarhije: brat – brat (*kyōdaibun*). Drugotna plast hierarhije pa obstaja znotraj posamezne skupine, ki po navadi obsega samo do 10 članov, zato je njihova kohezivnost zelo visoka (Hill 2003).

Hierarhija znotraj družine je zelo fleksibilna zaradi specifičnih kadrovskih fluktuacij, ki so prisotne v svetu organiziranega kriminala (aretacije, interni konflikti, uboji, združevanje ali odcepitev družin, opuščanje ali zagon novih poslovnih smeri ...).

Za zagotavljanje nemotenega poslovanja, odpravo notranjih nesoglasij in mediacijo v primeru internih sporov se lahko ustvari tudi konfederativno združenje, ki vključuje predstavnike več skupin jakuz in odloča o poslovanju na širšem ozemlju. To združenje ne deluje na celotnem nacionalnem ozemlju, kot je to primer pri *cupoli* sicilijanske mafije,¹⁴ ima pa zelo podobno funkcijo (Hill 2003, 70).

¹⁴ V primeru Cosa Nostre je to celoten otok Sicilija.

Primer takšnega združenja je *Kantō-Hatsuka-kai*, ki je bilo ustanovljeno leta 1972 in deluje predvsem na področju vzhodne Japonske. Uporabljen je rotirajoč sistem menjave vodstva in stroge kazni za neupoštevanje pravil združenja. Pravila določajo vodje na skupnih sestankih, ki se izvajajo vsak 20. dan v mesecu. Vse druge aktivnosti, ki se ne dotikajo pristojnosti drugih skupin, ostajajo diskrecijska pravica posamezne skupine (ekonomske dejavnosti, notranja politika in »vojaške« aktivnosti). Združenje *Kantō-Hatsuka-kai* naj bi opazno znižalo medskupinske spore na območju Tokia (Hill 2003, 72).

Notranja pravila, ki urejajo delovanje znotraj jakuz, ostajajo nespremenjena že stoletja in so podobna tistim pri italijanski mafiji. To so:

- močna avtoriteta nadrejenih,¹⁵
- neizdajanje svoje skupine ali njenih članov,
- prepoved bojevanja znotraj skupine,
- prepoved finančnih malverzacij znotraj skupine,
- partnerke sočlanov so nedotakljive.

Pod prvo pravilo spada tudi dejanje prostovoljnega prestajanja zaporne kazni nižje rangiranega člana v dobrobit nadrejenega, ki je bil storilec kaznivega dejanja in bi moral biti zaradi njega zaprt (*migawari*).

Drugi instrumenti prisile spoštovanja petih pravil so:

- *korenček* (denarne nagrade, napredovanje po hierarhični lestvici),
- *palica* (bitje las, globe, začasen izgon iz hiše jakuz),
- težje kršitve pravil pa zahtevajo tepež in strožje ukrepe:
 - amputacijo členkov prstov (*yubitsume*),
 - trajno izključitev iz ikke (*hamon*),
 - nepovraten izgon (*zetsuen*),
 - kot skrajni ukrep smrtno kazen.

¹⁵ Tudi če je le-ta v nasprotju z logiko, znan je rek: Če *oyabun* pravi, da je vrana bela, potem se mora *kobun* s tem strinjati.

Posebej znana kazen je *yubitsume*, amputacija prsta ali posameznih členkov prsta, odvisno od resnosti storjene napake. Lahko je samoiniciativna – v znak obžalovanja s strani »grešnika« in v upanju izogiba težji kazni, lahko pa je tudi zapovedana. V zadnjih desetletjih ta oblika kazni upada – leta 1971 je 42 % članov imelo amputiran en prst ali več, medtem ko v letu 1994 policijski podatki navajajo 33-odstotno povprečje takšnih primerov med člani jakuz (Yonezato v Hill 2003, 75).

2.3.3 Pridobivanje članstva

Jakuze iniciacijo novih članov izvedejo z ritualom izmenjave kozarcev sakeja (*sakazuki*). Po iniciaciji se novi član tolpe smatra za krvnega sorodnika, med njim in vodjo tolpe pa se tudi vzpostavi odnos *oyabun – kobun*, dobesedno posvojitelj – posvojenec. Novi član pretrga vezi s prejšnjo družino, saj je pridobil novo. Občutek družinske povezanosti je pomemben v japonski kulturi. Postopek iniciacije pogosto poteka v šintoističnih svetiščih (Ferfila in drugi 2006, 49–50). Obdobje uvajanja traja od šest mesecev do treh let, v tem času jih vodi mentor. Novi člani prihajajo iz vseh družbenih slojev (tudi najnižjega – *burakumini*), najbolj pa od najstnikov, delinkventov, huliganov in članov motorističnih tolp, član pa lahko postane tudi oseba druge narodnosti, kot so na Japonskem živeči Korejci in Kitajci (Ferfila in drugi 2006, 61–62). Odstotek etničnih manjšin v jakuzah je izrazito nesorazmerno visok v primerjavi z njihovim odstotkom v splošni populaciji. Na primer, ocenjuje se, da naj bi etnični Korejci v nekaterih klanih sestavljali okoli 10 % deleža jakuz, čeprav je njihov delež med vsem prebivalstvom samo 0,5-odstoten. Članstvo, izhajajoče iz najrevnejšega japonskega sloja *burakuminov* oziroma nedotakljivih, obsega 70 % vsega članstva (Hill 2003, 80). V zadnjem času članstvo jakuz postopoma upada, zato po potrebi najemajo tudi tuje plačance. Hill na podlagi letnih poročil japonske policije ocenjuje, da skupno število jakuz obsega več kot osemdeset tisoč članov, kar je 0,07 % prebivalstva.

To je kar tridesetkrat več na prebivalca v primerjavi z ameriško mafijo v njenem najbolj številčnem obdobju. Jakuze so imele največje število članov leta 1963, ko je bilo včlanjenih kar 184 tisoč članov. Od sedemdesetih let dvajsetega stoletja članstvo konstantno pada, viša se tudi njihova povprečna starost (Hill 2003).

Članstvo v jakuzah samo po sebi ni nezakonito, kot je to primer v Italiji in v večini drugih držav. Izstop iz članstva je redek, saj je v večini primerov članstvo dosmrtno (Ferfila in drugi 2006, 62).

Družbena sprejemljivost skupin organiziranega kriminala (*boryokudan*) je v zadnjem času zelo upadla, mnogi jih smatrajo za protidružbeno organizacijo, ki ji nasprotujejo številne javne agencije in družbeni aktivisti (United Nations Office on Drugs and Crime 2002, 115).

2.3.4 Razmerje z državo

Jakuze so od samih začetkov delovanja trdno povezane z oblastjo. Najprej so bili edini organizatorji hazarderskih hiš (za lokalne oblasti), v 17. stoletju kot upravljavci postajališč na državno pomembni poti, med tradicionalno prestolnico Kjoto in Tokiom, domovanjem shoguna. V nekaterih primerih so tudi pobirali davke in izvajali funkcije lokalne policije v vlogi zaščitnikov pred tolpmi odpadniških samurajev. Konec 19. stoletja je bila ustanovljena *Genyosha* ali društvo temnega oceana, zveza desničarskih organizacij, ki je imela močne povezave z jakuzami in je pri prvih državnih volitvah leta 1892 pomagala zlomiti opozicijo, izvajala je tudi obveščevalne in protiobveščevalne naloge ter atentate na neposlušne politike in med drugimi tudi na korejsko kraljico. V začetku 20. stoletja je bilo ustanovljeno društvo narodnega jedra velike Japonske – prva vsedržavna zveza japonskih kriminalcev. Društvo je bilo militantno gibanje, ki je razbijalo stavke in ohranjalo tradicionalne japonske vrednote in spoštovanje cesarja (Ferfila in drugi 2006, 50–55).

Po drugi svetovni vojni so se jakuze hitro prilagodile novi situaciji in začele pomagati oslabljeni japonski policiji v boju zoper organizirane tolpe imigrantov, hkrati pa se je začela donosna distribucija takrat zakonitih amfetaminov.

Posebnost japonske policije pred drugo svetovno vojno je ta, da je poleg policijskih izvajala tudi številne administrativne funkcije (izvajanje in nadzor sanitarnih, kmetijskih, gozdarskih, gradbenih in številnih drugih upravnih predpisov). Policijska reforma, ki so jo izvedle povojne okupacijske oblasti, je v znatni meri oslabila varnostno funkcijo policije, zato se je na trgu povečalo povpraševanje za varnostnimi uslugami.

To vrzel so zapolnile jakuze in do leta 1964 je takšno razmerje sil ostalo bolj ali manj nespremenjeno. V tem pogledu so bile jakuze in država v tem času konkurenti na področju zagotavljanja varnosti. Do prve strategije boja proti organiziranemu kriminalu leta 1964 je bil odnos med jakuzami in policijo kooperativen in nekonflikten, razen na območjih, kjer so potekali krvavi boji za oblast med skupinami jakuz.

Kooperativen odnos se je izkazoval s samoiniciativnim predajanjem osumljencev policiji, z izmenjavo obveščevalnih podatkov¹⁶ in vlogo jakuz pri ohranjanju reda na ulicah, v vlogi lokalnih varuhov reda. Pri tem je bilo seveda pomembno, ali so »težavni« posamezniki pripadali njihovemu klanu ali ne.

Temu obdobju sledi obdobje, za katerega je značilno poslabšanje simbiotičnega odnosa med policijo in jakuzami. Številni policijski in zakonski ukrepi v tem času so primorali jakuze, da so diverzificirale svoje poslovne dejavnosti na nova področja, kar je posledično tudi pomenilo poslabšanje odnosa s policijo za večino združb. Po implementaciji zakona proti organiziranemu kriminalu sta se tudi sodelovanje in dotok informacij z ulice prenehala. Nekatera združenja so kljub vsemu obdržala dobre odnose z lokalno policijo (Hill 2003, 248–250, Rankin 2012).

¹⁶ V tem obdobju ni bilo neobičajno, da je policijski preiskovalec osebno obiskal štab jakuz, kjer je potem v prijetni družabni atmosferi pridobil podatke, zaradi katerih je prišel.

Pri jakuzah je posebej zanimiv njihov odkrit javni nastop, saj so do nedavnega vsa združenja lahko odkrito izkazovala svoja obeležja pripadnosti, tudi štabi oziroma stavbe, iz katerih izvajajo svoje aktivnosti, so imele javno vidne klanske označbe. Jakuze imajo tudi lastna občila, kjer objavljajo različne informacije o svojem delovanju in članstvu.¹⁷ Ne vplivajo na državno politiko oziroma ne želijo vzpostavljati vzporednega sistema državi, zaradi česar jih država pusti pri miru. Heuni (v Dobovšek 2012, 83–84) piše o obstoju tihega dogovora med policijo in jakuzami, da bodo njihove dejavnosti nesankcionirane, dokler ne bodo ogrožali državne ureditve.

Tudi javnost in politika ne stremita h kriminalizaciji članstva v tej organizaciji. Poskuse vplivanja na državni ravni je možno zaznati samo prek osebnih povezav z določenimi politikami. Jakuze so po drugi vojni postale tako močne, da so lahko prek svojega omrežja legalnih podjetij, široko razpredene mreže klientelističnih osebnih poznanstev, sistema izmenjave uslug *giri*, kulture podkupovanja politikov in korupcije močno vplivale na celotno državo in politiko.

V zadnjem času se je njihov vpliv na politiko na državni ravni skoraj popolnoma izgubil. Za politike je povezanost z jakuzami močno neželena, na primer: japonski premier Mori Yoshiro je moral leta 2002 odstopiti, potem ko se je razvedelo, da je bil prisoten na isti poroki kot eden od šefov jakuz (Rankin 2012).

¹⁷ Na primer *Yakuza magazine – for the well-read gangster* (The guardian 2013b).

3 Ključne razlike in podobnosti

Z metodo primerjalne analize ugotavljam, da imata Cosa Nostra v Italiji in jakuze na Japonskem podobna temeljna pravila, ki urejajo notranje delovanje obeh organizacij. Te splošne zapovedi so: velika avtoriteta nadrejenih, prepoved izdajanja svoje skupine ali njenih članov, prepoved bojevanja znotraj skupine, prepoved finančnih malverzacij znotraj skupine in nedotakljivost partnerk sočlanov. Za zagotavljanje upoštevanja teh pravil pa obe organizaciji izvajata različne instrumente prisile, od lažjih telesnih poškodb (pri jakuzah priljubljen tepež s palico) pa vse do tako skrajnega ukrepa, kot je smrtna kazen.

Cosa Nostra in jakuze imajo tudi podobno hierarhično strukturo (regionalna hierarhija), za katero je značilno enotno vodstvo, določena stopnja avtonomije na regionalni ravni, geografska distribucija in močna družbena ali etnična identiteta, za njuno delovanje je ključno nasilje (United Nations Office on Drugs and Crime 2002, 33–44). V primerjavi z italijansko mafijo imajo japonske jakuze večje družine, z večjim številom članov, številčnost članstva je tudi bolj javna in preverljiva. Japonska policija ocenjuje, da je bilo leta 1980 približno 104.000 jakuz in njenih pridruženih članov, nato se je članstvo pomembno zmanjšalo leta 1996 na okoli 80.000 (0,07 % prebivalstva), trend upadanja članov se nadaljuje tudi leta 2010, ko je bilo po ocenah policije 78.600 članov (Ferfila 2009, 877–878, International Symposium on Crime Reduction Anti-Crime Collaboration between Citizens, Communities, Governments, and Police 2010, 38, Police Policy research center 2012, 12). Sicilijanska mafija, na drugi strani, ima manjše število članov, ocenjeno na 5500 članov, kar je v celotni Italiji približno 20.100 članov, ki so del organiziranega kriminala, kar znaša 0,03 % prebivalstva (Jamieson 2000, 105). Lopušina navaja podatek 17.000 članov in večje število zunanjih sodelavcev, ki jih lahko mafija aktivira po potrebi (Lopušina 2000, 14).

V Cosa Nostri lahko polnopravni člani postanejo samo moški italijanskega rodu (zelo redko tudi ženske) (Labović 2011, 193), druge narodnosti so lahko samo pridruženi člani, ki se jih večinoma uporablja za najbolj umazane posle in po potrebi zavrže. V jakuze sprejemajo tudi osebe drugih narodnosti, predvsem so glede na delež v prebivalstvu nesorazmerno številno zastopani Korejci.

Članstvo v mafiji je dosmrtno, vsako odpadništvo ali izdajstvo se mora kaznovati s smrtno kaznijo. Pri jakuzah je članstvo v večini primerov dosmrtno, a obstajajo tudi različni mehanizmi izključitve ali izstopa članov. V zadnjih desetletjih so jakuze izgubile večje število članov, nekaj jih je dejansko izstopilo, drugi so se prelevili v poslovneže oziroma zunanje pridružene sodelavce, ki sicer uradno niso več polnopravni člani, a še vedno pod krinko izvajajo aktivnosti za jakuze. V vsakem primeru je za polnokrvnega člana jakuz z javno vidnimi morebitnimi amputiranimi členki prstov in z obsežnimi tetovažami izstop znatno otežen, saj je vsepovsod jasno prepoznaven. Članstvo v jakuzah ni nezakonito, v Italiji pa je.

Razlika med italijansko mafijo in jakuzami je tudi v javnem delovanju organizacije. Jakuze so do nedavnega javno razkazovale svoje članstvo in pripadnost organizaciji z javnimi časniki, oznakami/grbi na svojih štabih, telesnimi poslikavami, amputiranimi prsti ... Javno poudarjajo svojo družbeno koristno vlogo: pomoč pri poplavih, boj po drugi svetovni vojni proti tolпам tujih migrantov, vzdrževanje redu na ulicah, socializiranje najbolj težavnih slojev najstnikov (Jones 2011). Seveda so javno vidna samo najbolj nesporna dejanja jakuz, vse druge dejavnosti, ki prekoračujejo zakonske okvirje, se izvajajo prikrito.

Mafija se, povsem nasprotno, izrazito trudi prikriti svoje celotno delovanje in obstoj organizacije, tako da se je šele v 80. letih 20. stoletja dokončno pravno potrdil njen obstoj. Tudi celoten koncept zakona molčečnosti – *omerte* izrazito zahteva prikrito delovanje in nerazširjanje informacij. Na primer: član Cosa Nostre se ne sme nikdar osebno predstaviti drugemu članu, čeprav en za drugega vesta, kdo sta. Seznanitev mora izvesti tretji polnopravni član, ki oba člana osebno pozna.

Vsako odtekanje informacij izven organizacije je lahko temelj smrtni kazni. Za vstop v članstvo je treba izvesti umor, kar še dodatno okrepi zakon molčečnosti.

Primerljivo poteka tudi nadzor nad teritorijem organizacije. Obe skupini delujeta izrazito teritorialno in na svojem območju preprečujeta delovanje drugim, konkurenčnim skupinam organiziranega kriminala. Meje ozemlja posamezne organizacije oziroma družine so zelo jasno določene. V preteklosti je prihajalo do oboroženih krvavih spopadov, ko so želele konkurenčne skupine prevzeti določeno ozemlje tako v Italiji kot tudi na Japonskem.

V odnosu do države se tako jakuze kot Cosa Nostra od samih začetkov delovanja trudijo aktivno vplivati na politično odločanje tako na lokalni kot tudi na državni ravni. V obeh državah so znani številni primeri nastavljenih ali vsaj kriminalni organizaciji zelo naklonjenih politikov na vseh državnih ravneh, od lokalnih do državnih. Obe organizaciji ustanavljata in financirata društva in politične stranke, prek katerih poskušata širiti svoj vpliv.

Pomembno je zavarovati neprekinjenost delovanja in preprečiti kazenski pregon članov kriminalnih združb. Za te cilje se uporablja omrežje klientelističnih povezav pomembnih igralcev v državni sferi, korupcija, podkupovanje z denarjem in uslugami, kupovanje in zagotavljanje volilnih glasov, v kolikor pa tudi to ne zadostuje, se uporabijo tudi bolj nasilne metode. Obe organizaciji se hitro in dinamično prilagajata spremembam v zakonodaji in drugim spremembam v političnem okolju.

Odziv obeh kriminalnih združb do državnih protimafijskih ukrepov se znatno razlikuje. Cosa Nostra je pokazala, da je pripravljena iti dlje in v bolj nasilen odziv na državno represijo, medtem ko se jakuze (še) niso odkrito in nasilno uprle oblastem. Cosa Nostra je v odziv na sodne maksiprocese zoper njihove člane in povečan pravosodni pritisk odgovorila z bombnimi napadi in atentati.

Jakuze pa so se prilagodile novemu zakonu o borbi proti organiziranemu kriminalu (*boryokudan*), ki je prepovedal številne do takrat zelo donosne aktivnosti s »sivega področja« (*sokaiya* in druge), s spremembami v poslovanju in s širitvijo aktivnosti na druga področja ter z zmanjšanjem članstva. Cosa Nostra večinoma posluje nezakonito, medtem ko se jakuze vsaj na videz trudijo delovati znotraj zakonskih meja. Mafijske družine na Siciliji izvajajo nekatere funkcije države (pobiranje davkov, izvajanje nasilja, nadzor nad ozemljem, do nedavnega tudi sodna funkcija v primerih sporov ...), zato bi jih lahko označili tudi kot *proto-države* ali *države v senci* (Evropski parlament 2013, 12). Ob ekonomsko-pridobitni plati organizacije je zanje pomembna tudi njihova družbeno-politična dimenzija, ki jo rade poudarjajo.

4 Zaključek

Organiziran kriminal je specifična oblika mednarodno-organiziranega delovanja s ciljem pridobivanja finančnih sredstev primarno z nezakonitimi in nasilnimi metodami. S svojim nezakonitim delovanjem ustvarja izjemno velike prihodke, s čimer pridobiva veliko moč in zmožnost vplivanja na vse državne sfere. Zgodovina nam kaže, da je boj proti organiziranemu kriminalu Siziŕovo delo, saj se bodo vedno našli posamezniki, ki ne morejo priti do višjega družbenega in finančnega položaja na zakonite načine. Prav tako je pomemben dejavnik pri vstopu v organiziran kriminal ugled oziroma strahospoštovanje, ki ga takšna organizacija ima na določenem ozemlju. Edino obdobje v italijanski zgodovini, ko je bil boj proti mafiji zelo učinkovit, je bilo v času fašistične Italije, ampak za ceno velikih kršitev človekovih pravic. Takoj po propadu fašizma se je začela obnova mafije in nato se je dolga desetletja mafija krepila in postajala močnejša kot kadarkoli prej.

V diplomskem delu sem se odločil analizirati podobnosti in razlike med delovanjem organiziranega kriminala na primeru Cosa Nostra v Italiji in jakuz na Japonskem predvsem zaradi velike geografske oddaljenosti in pomembnih razlik v družbeno-politični ureditvi.

Ugotovil sem, da imajo Cosa Nostra in jakuze podobna temeljna pravila, ki urejajo notranje delovanje. Za zagotavljanje upoštevanja notranjih pravil pa obe organizaciji izvajata različne instrumente prisile, od lažjih telesnih poškodb pa vse do tako skrajnega ukrepa, kot je smrtna kazen. Jakuze imajo predvsem razvito telesno kazen, kjer si amputirajo členke prstov, kar je eden od vidnih telesnih znakov pripadnosti jakuzam.

Seveda pa tako v Italiji kot na Japonskem svoje ubogljive člane nagradijo tako z denarnimi in materialnimi nagradami kot tudi z napredovanjem po hierarhični lestvici. Napredovanje v hierarhiji pa prinese vrsto ugodnosti in družben ugled.

Na Japonskem tako na primer velja posebno pravilo prostovoljnega prestajanja zaporne kazni nižje rangiranega člana v dobrobit nadrejenega, ki je bil storilec kaznivega dejanja in bi moral zaradi kaznivega dejanja prestajati zaporno kazen.

Za obe skupini organiziranega kriminala je značilno, da ostajajo temeljna pravila, ki urejajo njuno delovanje, nespremenjena že stoletja. Prav tako je značilna podobnost med obema organizacijama pri sprejemu v članstvo ta, da organizacija novega člana uvede v novo »družino« in vzpostavi nova razmerja med članom nasproti vodji in tudi nasproti drugim članom. Krvna družina v obeh organizacijah po iniciaciji novega člana pride šele na drugo mesto.

Za obe organizaciji je značilno, da delujeta izrazito teritorialno in na svojem območju preprečujeta delovanje drugim, konkurenčnim skupinam organiziranega kriminala. V preteklosti obeh organizacij so znani številni oboroženi spopadi, v katerih so posamezne družine poskušale ohraniti ali razširiti meje svojih pristojnosti.

Z metodo primerjalne analize in deskripcije sem tako potrdil prvo hipotezo (H1) diplomskega dela, ki pravi, da imajo jakuze in Cosa Nostra primerljiv način delovanja in rekrutacije članov. Ugotovitve potrjujejo izsledki številnih raziskovalnih del (Hess 1998, Hill 2003, Jamieson 2000, Paoli 2003, Rankin 2012, United Nations Office on Drugs and Crime 2002).

V diplomskem delu sem potrdil, da imajo italijanska mafija in jakuze podobno tendenco vplivanja na politiko držav tako na lokalni kot državni ravni predvsem prek instrumenta korupcije in klientelizma. Tako so znani primeri v Italiji kot na Japonskem nastavljenih politikov na lokalnih in državnih ravneh, poteka celo ustanavljanje kriminalnim organizacijam prijaznih društev in političnih strank. Smisel tovrstnega delovanja je zagotavljati neprekinjeno delovanje skupin organiziranega kriminala kot tudi preprečiti kazenski pregon njihovih članov. Za doseg tovrstnih ciljev se uporablja tudi široko razvejana mreža klientelističnih povezav.

Podobnost Cosa Nostre in jakuz je tudi ta, da se obe skupini hitro prilagajata spremembam v zakonodaji, kot tudi spremembam v političnem okolju.

S primerjalno analizo sem potrdil tudi drugo hipotezo (H2) diplomskega dela, ki pravi, da imajo jakuze in Cosa Nostra različni odnos do državne represije. Jakuze se trudijo za simbiotski odnos (kolikor je seveda mogoče znotraj zakonskih okvirjev), medtem ko ima Cosa Nostra konkurenčni odnos do države in se na povečano stopnjo državne represije odziva z nasiljem, s čimer državi odreka popoln monopol nad uporabo sile na svojem teritoriju. Hipotezi pritrjujejo izsledki številnih objavljenih referenčnih del (Hess 1998, Hill 2003, Jamieson 2000, Paoli 2003, Rankin 2012, Smith 2005, United Nations Office on Drugs and Crime 2002, Van Dijk 2007).

Številni zgodovinski primeri neposrednih nasilnih napadov na nosilce oblasti italijanske države v zgodovini potrjujejo to hipotezo (Hess 1998, Jamieson 2000, Paoli 2003, Saviano 2010, Smith 2005, Širok 2010). Na drugi strani pri jakuzah takšnih primerov agresivnih napadov na državo ne najdemo.

Povsem različno se ti organizaciji odzivata na državno represijo. Jakuze skušajo vsaj navidezno delovati znotraj zakonskih meja, medtem ko je delovanje Cosa Nostre večinoma nezakonito (razen podjetij, ki so bila ustanovljena z opranim denarjem, pridobljenim iz nezakonitih poslov). Zaradi zgodovinsko pogojenih razlogov za ustanovitev sicilijanske skrivne družbe, ki se je upirala vsakokratnim osvajalcem Sicilije, je razumljiv nasilen odnos Cosa Nostre tudi do italijanske, od zunaj vsiljene oblasti, kar se izkazuje tudi v številnih umorih višjih funkcionarjev, sodnikov in policistov.

Pomembna razlika med organizacijama je tudi v tem, da članstvo v jakuzah samo po sebi ni nezakonito, kot je to primer v Italiji.

5 Literatura

1. *Addiopizzo*. Dostopno prek: <http://www.addiopizzo.org/> (26. maj 2016).
2. Daniele, Vittorio. 2009. Trends in organised crime. *Organized crime and regional development. A review of the Italian case* 12:211–234.
3. Day, Michael. 2014. Silvio Berlusconi's links with Italian organised crime confirmed. *The Independent*, 12. maj. Dostopno prek: <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/silvio-and-the-cosa-nostra-berlusconis-links-with-italian-organised-crime-confirmed-9358790.html> (4. julij 2016).
4. Dickie, John. 2004. *Cosa Nostra – a history of the sicilian mafia*. London: Coronet.
5. Dobovšek, Bojan. 1997. *Organiziran kriminal*. Ljubljana: Unigraf.
6. --- 2008. *Korupcija v tranziciji: študijsko gradivo*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
7. --- 2012. *Transnacionalna kriminaliteta: študijsko gradivo*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
8. Evropski Parlament. 2013. *The Economic, Financial & Social Impacts of Organised Crime in the EU study*. Dostopno prek: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/493018/IPOL-JOIN_ET\(2013\)493018_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/493018/IPOL-JOIN_ET(2013)493018_EN.pdf) (3. avgust 2016)
9. Falcone, Giovanni in Marcelle Padovani. 1993. *Mafia intern*. Munich: Droemer Knaur.
10. Ferfila, Bogomil. 2000. *Organiziran kriminal na Japonskem*. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
11. --- 2009. *Primerjalne politike v sodobnem svetu: aplikativno-empirični del: razvite države*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
12. ---, Hiroko Kudo in Paul Philips. 2006. *Japonska in Slovenija = Japan and Slovenia*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

13. Hess, Henner. 1998. *Mafia & Mafiosi: origin, power and myth*. New York: New York University Press.
14. Hill B. E., Peter. 2003. *The Japanese mafia, Yakuza, Law, and the State*. New York: Oxford University Press.
15. *International Symposium on Crime Reduction Anti-Crime Collaboration between Citizens, Communities, Governments, and Police*. 2010. Dostopno prek: http://www.npa.go.jp/english/seisaku/International_Symposium_on_Crime_Reduction%28Police_Policy_Research_Center%29.pdf (5. junij 2016).
16. Jamieson, Alison. 2000. *The antimafia: Italy's fight against organized crime*. London: Macmillan press.
17. Jones, Terril Yue. 2011. Yakuza among first with relief supplies in Japan. *Reuters*, 25. marec. Dostopno prek: <http://www.reuters.com/article/us-yakuza-idUSTRE72O6TF20110325> (28. junij 2016).
18. Labović, Miodrag. 2011. Social control of the institutional organised crime. V *Policing in Central and Eastern Europe – social control of unconventional deviance: conference proceedings*, ur. Gorazd Meško, Andrej Sotlar in John Winterdyk, 187–211. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru.
19. Lopušina, Marko. 2000. *Mafije sveta*. Beograd: Narodna knjiga Alfa.
20. Pantaleone, Wladimir. 2010. Berlusconi ally was link between him and mafia boss. *Reuters*, 19. november. Dostopno prek: <http://uk.reuters.com/article/uk-italy-mafia-berlusconi-idUKTRE6AI5D120101119> (24. junij 2016).
21. Paoli, Letizia. 2003. *Mafia brotherhoods: Organized crime, Italian style*. New York: Oxford University Press.
22. Pinotti, Paolo. 2011. The economic consequences of organized crime: evidence from Southern Italy. *The Economic Journal* 125. Dostopno prek: https://www.tcd.ie/Economics/assets/pdf/Paolo_Pinotti_paper.pdf (10. avgust 2016).
23. Police Policy Research Center. 2012. *Crime in Japan in 2010*. Dostopno prek: <https://www.npa.go.jp/english/index.htm> (5. junij 2016).

24. Raab, Selwyn. 2005. *Five families: the rise, decline, and resurgence of America's most powerful Mafia empires*. New York: St. Martin's Press.
25. Rankin, Andrew. 2012. 21st-Century Yakuza: recent Trends in Organized Crime in Japan-Part 1. *The Asia-Pacific Journal* 10 (7): 1–27.
26. Saviano, Roberto. 2010. *Lepota in pekel*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
27. Saxon, Wolfgang. 1984. Yoshio Kodama; was rightist. *The New York Times*, 18. januar. Dostopno prek: <http://www.nytimes.com/1984/01/18/obituaries/yoshio-kodama-was-rightist.html> (5. julij 2016).
28. Smith, Jo Durden. 2005. *Mafija: zgodovina kriminalnega podzemlja*. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba.
29. Šaljić, Eldar in Zvonimir Đorđević. 2011. Europol's role in the fight against contemporaray forms of crime. V *Policing in Central and Eastern Europe – social control of unconventional deviance: conference proceedings*, ur. Gorazd Meško, Andrej Sotlar in John Winterdyk, 283–293. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru.
30. Šelih, Alenka in Katja Filipčič, ur. 2015. *Kriminologija*. Ljubljana: IUS Software, GV založba: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
31. Širok, Mojca. 2010. *Oblast brez obraza*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
32. *The guardian*. 2013a. Giulio Andreotti, former Italian prime minister, dies aged 94, 6. maj. Dostopno prek: <https://www.theguardian.com/world/2013/may/06/giulio-andreotti-italian-pm-dies> (3. julij, 2016).
33. --- 2013b. Yakuza magazine – for the well-read gangster. Dostopno prek: <http://www.theguardian.com/world/2013/jul/11/yakuza-magazine-yamaguchi-gumi-shinpo> (1. julij 2016).
34. United Nations Office on Drugs and Crime. 2002. *Results of a pilot survey of forty selected organized criminal groups in sixteen countries*. Dostopno prek: https://www.unodc.org/pdf/crime/publications/Pilot_survey.pdf (2. avgust 2016).
35. Van Dijk, Jan. 2007. Mafia markers: assessing organized crime and its impact upon societies. *Trends in Organized crime* 10: 39–56.

36. Wikipedia. 2016a. *Genyosha*. Dostopno prek: <http://en.wikipedia.org/wiki/Genyosha> (20. april 2016).
- 37.--- 2016b. *Silvio Berlusconi*. Dostopno prek: https://en.wikipedia.org/wiki/Silvio_Berlusconi#Alleged_links_to_the_Mafia (28. junij 2016).
38. World Economic Forum. 2011. *Global Agenda Council on Organized Crime 2010-2011 term report*. Dostopno prek: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GAC_OrganizedCrime_Report_2010-11.pdf (8. avgust 2016).
39. *Zakon o ratifikaciji Konvencije Združenih narodov proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu* (MZNMOK). Ur. l. RS 41/2004. Dostopno prek: http://www.uradni-list.si/_pdf/2004/Ur/u2004041.pdf#!u2004041-pdf (2. avgust 2016).
40. Združeni narodi. 2000. *United Nations Convention against Transnational Organized Crime*. Dostopno prek: <https://www.unodc.org/unodc/treaties/CTOC/> (2. avgust 2016).